

Vodnik v novi izdaji.

(Spisal V. B.)

V knjižnica družbe sv. Cirila in Metoda. VI. zvezek: »Pesmi Valentina Vodnika«. Uredil Fr. Wiesthaler. V Ljubljani 1891. — Cena nevezanemu zvezku 15, vezanemu 20 kr. — Z le-tem zvezkom je družba sv. Cirila in Metoda razširila delokrog svoji knjižnici, katera je dosedaj obsegala domovinske spise in življenjepise, ter je s tem pokazala, da namerava izdajati tudi imenitna dela starejših pisateljev, katerih že ni več dobiti v knjigotrštvu, o katerih pa je želeti, da se kar najmočneje razširijo med narodom. S slavno družbo vred smo uverjeni, da ta misel je jako dobra in novo podjetje plodonosno; zajedno smo pa tudi živo uverjeni, da se izdaja Vodnikovih pesmij ni mogla izročiti spretnejšim rokam, nego se je. Gosp. ravnatelj Fr. Wiesthaler, ki je imel tudi za »Matico slovensko« urediti »Valentina Vodnika izbrane spise«, izešle lansko leto, bavil se je dlje časa temeljito i z Vodnikovimi izdanimi deli i z njegovo skoro do cela še nenatisneno rokopisno ostalino; to nam daje poroštvo, da nihče ne bi bil mogel povoljnejše izvršiti tega dela. Vjemamo se pa tudi popolnoma z nazori, po katerih je urejeval gospod izdajatelj »Valentina Vodnika izbrane spise« i njegove »Pesmi«, zlasti tudi s tistim načelom, da jezika pesnikovega ni nikjer popravljal. Bolje nego bi mi mogli zagovarjati to načelo, branil je je gospod izdajatelj sam v obeh knjigah; navedimo torej po nekoliko njega samega besede. V »predgovoru« Matičine knjige piše g. ravnatelj Wiesthaler: »Pri uredbi sem se strogo držal navodila, danega mi od odbora: Vodnikova pisava kaži se skozi in skozi neizpremenjena. Le Bohoričev črkopis (ki bi brez potrebe sitnosti delal mnogim bralcem in tudi tiskarni) prepisal sem v gajico; sicer pa nisem pre naredil besedice, niti se dotaknil črke, razun očitnih tiskarskih pomot . . Vsako drugo načelo je pri izdaji starejšega pisatelja slo-

venskega nedopustno in se dá tudi težko izvesti. Ni namreč lahko določiti popravljanju meje. Popravljati n. pr. le nekatere (recimo najgrše) napake, druge pa puščati, bilo bi polovičarstvo, ki je najmenj umestno v slovstvu. Preobraziti vse zastarele in pogrešne oblike po najnovejšem jezikoslovnem okusu, to bi se moralo imenovati nepošteno in ničevno, ker bi zagladilo vsakemu pisatelju svojski slog. Kdo bi n. pr. spoznal Vodnika v pisavi, običajni v sedanjem desetletji?«

V »predgovoru« k pesmim Vodnikovim pa piše g. ravnatelj Wiesthaler tako-le: »Jezika pesnikovega nisem nikjer popravljal; kar torej trdita Smole in Prešeren o svoji izdaji, to velja tudi o tej, namreč: »da so Vodnikove pesmi ino druge pisarije tukaj ravno tako natisnjene, kakor jih je on zapisal. Nič se ni pre naredilo, nič popravilo. To se ljudem opomni, ki bi jim morebiti kakšina čerka, kakšin udar, pogolt al kakšina beséda se prav ne zdéla.« — Da sem se odločil za popravljanje, dognati bi je bil moral dosledno do skrajne meje; s tem bi bil sicer iztrebil iz pesmij vse napačne in zastarele oblike, a zajedno jim izbrisal znak dóbe, v kateri so nastale, poleg tega pa še skazil marsikako mero in stik ali rimo.«

Prepričalne te besede vendar niso prepričale nekaterih čitateljev. Neki list n. pr. radostno pozdravlja novo izdajo, a sklepa s temi-le besedami: »To pa obžalujemo, da se v knjižici namenjeni pri prostemu narodu in mladini, niso izpremenile nekatere oblike in v tem obziru nas ni preveril ni gospoda ravnatelja predgovor. Preprosti narod in mladina čita Vodnika za zabavo in pouk, brez nobenega ozira na to, je-li ohranjena pristna pisava pesnikova ali ne. Zastarele, često neokretne oblike pa gotovo niso sredstvo, s katerim se bode dosegel ta namen.« — Ne domišljujemo si, da se nam posreči, to, kar se gosp.

ravnatelj Wiesthalerju s svojima predgovoroma ni posrečilo; vendar, ker je načelna ta stvar imenitna ter se dostaje sploh izdavanja starejših naših pisateljev, dovoljeno nam bodi dodati nekaj opombic.

Jedino, kar bi priporočalo popravljanje pristnega jezika starejših pisateljev v novih izdajah, bila bi bojazen, da bi utegnile zastarele, često neokretne oblike toli se utisniti čitajočemu narodu in mladini, da bi se le-ta pohujševala ter kvarila v rabi današnjega, kolikor toliko pravnega pravopisa. Ta bojazen je neopravičena. Če je res, da čita preprosti narod in mladina v zabavo in pouk brez nobenega ozira na to, je-li ohranjena pristna pisava pesnikova ali ne (in to je menda res), potem bodimo uverjeni, da se narod in mladina v zabavo čitajoč ob posamičnih oblikah prav nič ne mudi, tedaj se tudi ob njih ne izpodtika, naj si bodo zastarele ali novodobne. Saj je znano, da na pr. časnik z današnjo knjižno slovenščino pisan vsak preprosti človek čita v svojem narečju: Gorenjec gorenjski, Dolenjec dolenjski itd. — S čitanjem se še nihče ni naučil pravopisa, k temu treba sistematičnih vaj, in izvestno je, da preprosti ljudje, ne samo naši, ampak tudi nemški, francoski, angleški (in ti toliko bolj, kolikor težavnejši je njih pravopis), naj si še toliko čitajo, vendar so v vednem boju s pravopisom svojega jezika. Isto tako se dogaja mladini. Znani izdajatelj francoskih učnih knjig, A. Bechtel, izkušen pedagog, piše v »Zeitschrift für das Realschulwesen« (XIV. Jahrg. [1889] str. 586) o tem: »Die Lectüre — sei sie statarisch oder cursorisch — prägt erfahrungsmässig dem Auge des Schülers nicht das Schriftbild ein; je interessanter der Stoff, desto schneller und flüchtiger liest der Schüler im allgemeinen den Text; je schwieriger der Stoff, desto mehr quält sich der Verstand, um zu dem Verständnisse des Sinnes zu gelangen, ohne sich um das Schriftbild weiter zu bekümmern...« Česar pa čitanje učiniti ne more (namreč priučiti pravopisu), tega tudi razdirati in rušiti ne more. S to bojaznijo pa mine jedini nagib popravljanju.

Umestna je bila, priznavamo, tista bojazen za onih časov, ko se je bilo boriti našemu pravopisu za priznanje in obstanek s starikavim pravopisom, katerega so pa nekateri z nekako slastjo negovali in ščitili; zlasti ga niso hoteli pripoznati politiški naši nasprotniki ter so slovenske citate kaj radi v dijalektu pisali; namen je bil jasen. Toda sedaj, ko je naš pravopis toliko utrjen po vseh pokrajinah slovenskih in tudi priznan na visokem mestu, ni se mu bati vsake sapice, niti se je bati, da bi se iz zgodovinske pisave starejših pisateljev kovalo orožje, s katerim bi se mu jele kratiti dosedanje pravice.

Potrebno je popravljanje starejših spisov pač v šolskih čitankah, in to po priznanem načelu, da se pisava vseh učnih knjig vjemaj z onim pravopisom, katerega uči dotična slovnica. Tej zahtevi morajo ustrezati zlasti čitanke, ker se njih sestavki večkrat uporabljajo za slovniške ekskurze.

Popravljanje starejših pisateljev nima torej praktične vrednosti, tudi ako so dotične knjige namenjene preprostemu narodu in mladini; naravnost pa bije v lice tako izdavanje vsakemu znanstvenemu načelu, ali prav za prav: popolnoma nerabne so take izdaje za kateri koli znanstveni namen. Slovenci pa nismo tako bogati, da bi si lahko omišljali raznovrstne izdaje istega pisatelja; dobro torej, da narodna izdaja Vodnikovih pesmi služi lahko tudi jezikoslovcem, ki so se zlasti izza najnovejšega časa jeli baviti z zgodovinskim raziskavanjem našega jezika. Učenjaku, rabečemu Wiesthalerjevo izdajo, ne bode se moglo pripetiti, kar se je pripetilo prof. Janku Pajku, ko je v glasoviti borbi o slovenskem šestomeru navajal Koseskega verze iz Janežičevega Cvetnika.

Poleg vsega tega Wiesthalerjeva izdaja ni gola ponavljanje prejšnjih izdaj, namreč izvornih Vodnikovih, Smoletove (1840) in Levstikove (1869), ampak ima mimo vseh prejšnjih to zanimivo prednost za jezikoslovca, da nudi po nekaterih krajih namestu do sedaj znanih nove inačice Vodnika samega. O le-tem piše gosp. ravnatelj Wiesthaler v omenjenem predgovoru tako-le: »Tako

pa je pisava sicer nedosledna in češče pogrešna, vendar pristna Vodnikova, in to je menda glavna stvar.

Da se vkljub temu ta izdaja ne ujema popolnoma niti z Vodnikovo, niti s Smoletovo, prihaja od tod, ker je osnovana na podlagi Vodnikovega rokopisa, ki obseza skoro vse njegove pesmi od njega samega (pозneje, t. j. po letu 1806.) popravljene, nekatere celo po trikrat in štirikrat v predružačeni obliki prepisane. Iz tega rokopisa sem posnel vselej ono inačico, ki se mi je zdela najboljša, ter dostavil sem ter tam kako ločilo ali opuščaj (apostrof), katera znamenja je Vodnik v svoji izdaji precej zanemarjal, v rokopisu pa, če tudi ne dosledno, vsaj skrbneje postavljaj . . . »

A prav radi svojih posebnih inačic bode Wiesthalerjeva izdaja Vodnikovih pesmi bodočemu njih preiskovalcu neobhodno potrebna navzlic starejšim izdajam, ako mu ne bode na razpolaganje rokopisna ostalina sama.

Čitajoč in pregledujoč Wiesthalerjevo izdajo ne moremo se iznebiti želje, da z nekolikimi potezami primerimo ž njo ono izdajo, katero je po naročilu in v zalogi »Matice Slovenske« oskrbel Levstik. Vsporejanje obeh izdaj je zanimivo

zlasti gledé na navedene opazke; zakaj dočim sta se Smole in Prešeren v svoji izdaji, kakor smo že omenili, ravnala

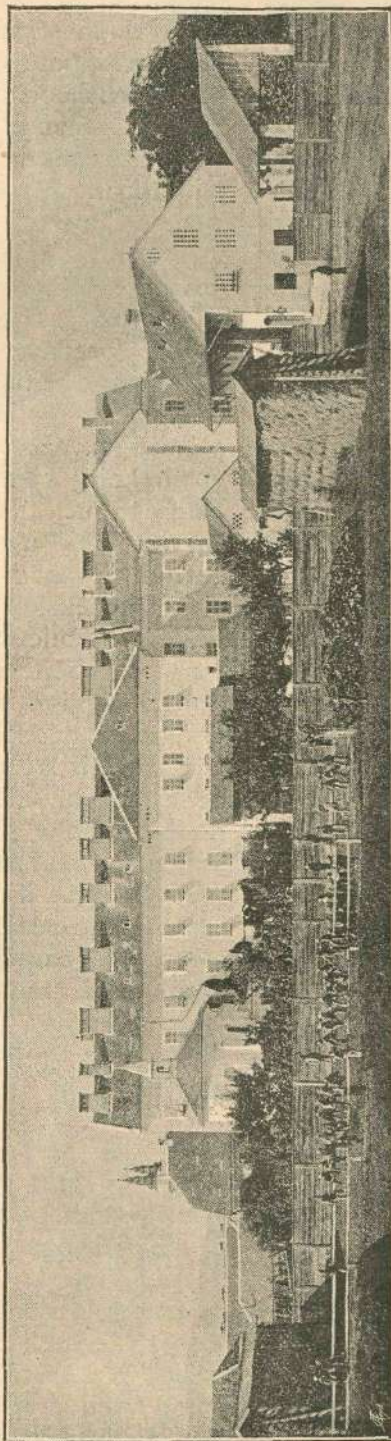
po istih nazorih, kakor gosp. ravnatelj Wiesthaler, ustrezal je Levstik povsem tistim načelom, ki se priporočajo v navedeni opazki: niti si ne moremo misliti, da bi bil mogel leta postopati drugače.

Posebno mnogo in trudoljubivo pečal se je Levstik, kakor je znano, z ustanavljanjem slovenske pisave, a pri tem jako pogosto izpreminjal svoje misli, kakor

pač pri takovih težkih in natančnih studijah ni drugače mogoče. A zaradi silnega svojega temperamenta je zahteval slepo pokorščino ukom, katere je, seveda ne brez temeljitega premišljevanja, kot prave spoznal ter je strastno pobijal nasprotno nazore; vsakodóbn njegov pravopis bi bil imel biti evangelij ali zakon; z jekleno doslednostjo je silil podenj vse spise i svoje i drugih, katere je imel baš takrat v delu. Tako n. pr.

si je privoščil Prešerna, zakaj če nisem napačno poučen, je tekst Jurčič-Stritarjeve izdaje njegovo delo; po pravici ga zaradi tega kara

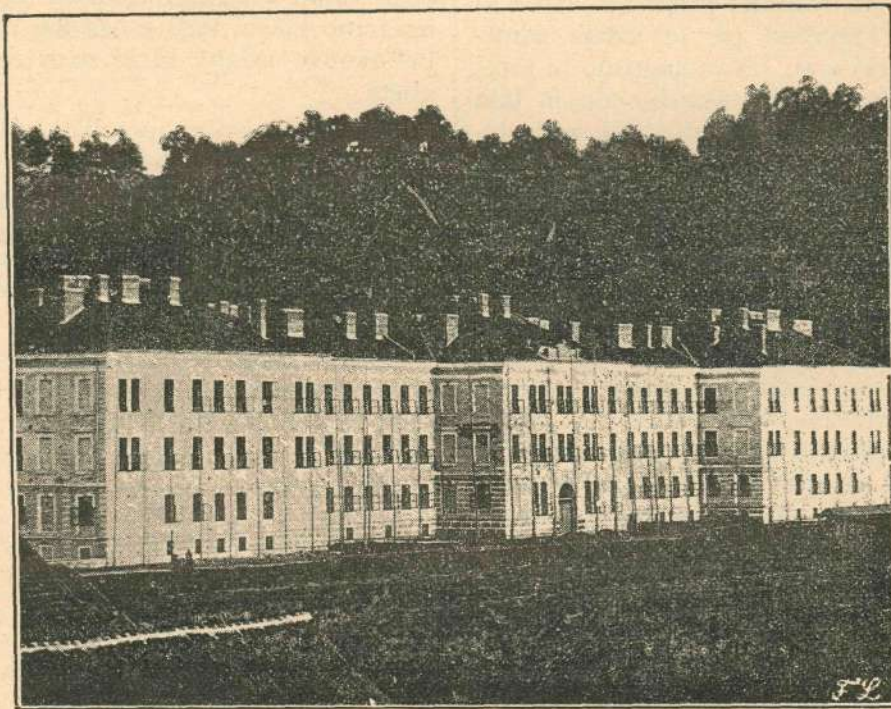
Dr. M. Murko v letošnjem »Zvon«-u na str. 86, obsojajoč rečeno izdajo tako-le: »In kar je še hujše: mož, katerega moramo drugače visoko

Marijanišče od južne strani.
(Po fotografiji.)

spoštovati kot pesnika in pisatelja, je naproti vsaki navadi v omikanem svetu prekrstil in tako popravil našega mojstra-pevca, da moramo kar strmeti. Skrajni čas je že, da se izbriše ta pregreha in da bode Prešeren dostopen celo za nekaj desetic širokim krogom v svoji pravi podobi... — Tako je Levstik »popravil« tudi Vodnika, kolikor ga je mogel; dosledno do skrajneje meje namreč ga tudi on ni hotel, niti mogel, zakaj drugače »bi bil

skazil marsikako mero in stik ali rimo«, in tega vendar ni maral storiti. A kjer se je dalo brez škode meri in stikom, popravil je korenito prav po takrat si ustanovljeni pisavi; celo polglasnik *v* je uvedel kot značilo za *v* ondi, kjer ga je štel pesnik za zlog n. pr. »V_vstani«, »v_v kamri« (str. 181; Wiesthalerju rabi za ta *v* — v'). To postopanje ga je dovelo do onega polovičarstva, ki nikakor ni povzdignilo praktične vrednosti njegovi izdaji, pač pa jo naravnost pokvarilo

Nova brambovska vojašnica v Ljubljani.

za znanstvene namene. Par vzgledov naj podpre to trditev. »Molitva brambovska« začinja se tako-le:

Mogozhni Bog!
Tvoj dih je stvaril fonza nove
Tvoj dih je vstan podret svetove . . .«

Isti tekst nam podajeta i Smole i Wiesthaler (le-ta z natančnejšimi ločili), a Levstik popravlja, »sonca nove« v »solnca nove«. Kaj to pomaga? Brez ozira na to, da je po Škrabčevem dokazu prava oblika »sonce« (gl. Cvetje I. 2): Kakšno lice ima novodôbni popravek »solnca«, ko je poleg tega po rimi prisiljen pridržati starikovo obliko »nove«?

Nekaj podobnega se mu je dogodilo v »Brambovski perségi«, katero on prenareja v »prisego« (str. 103), a takoj v prvih vrsticah čitamo — seveda — v njegovi izdaji:

»Pred Bogom smo,
Kir sprevidi srca vse
Pravičen je.«

V prvotni izdaji čitamo:

»Pred Bógam smò,
Kir pregléda serza vse
Pravizhen je . . .«

»Bogam« in »serca« je popravil, »vse«, zopet zaradi stika ni mogel. Podobnih vzgledov bi se dalo nabrati na kupe.

Dasi nam nova izdaja Vodnikovih pesmi popolnoma ugaja ter se do cela strinjamo z nazori, po katerih je izvršena, vendar ne moremo zamolčati jedne pripomnje, namreč, da v njej, kakor v vseh prejšnjih izdajah pogrešamo — komentara, ne učenega, filološkega, inčice med seboj primerjajočega in tehtajočega, ampak stvarnega. V Vodnikovih pesmih, kakor sploh v njegovih spisih je nekaj v obče neznanih besed in nejasnih izrazov, s katerih tolmačenjem si časih celo književnik zastonj glavo beli, kamoli, da bi jih razumel preprosti narod in mladina, katerima pa je izdaja namenjena v prvi vrsti. Prav umestno bi torej bilo, da bi se bile take besede in taki izrazi prav na kratko razložili, zadostovalo bi par besedic pod črto, zaradi katerih knjiga gotovo ne bi bila narasla, a narodu in mladini in morda tudi književniku bi bilo s tem močno ustrezno. Naj v naglici poiščem nekaj takih neznank: »Jeklenice« napis nekej pesmi, str. 15; vsa pesem je nekam temna, a v njej zlasti te besede: »ješa«, »kota«, »mašël«, »ta tosta«. Iz celega zmisla že za silo pogodiš, kaj značijo, a kdor čita ne samo v pouk, ampak zlasti tudi v zabavo, ta si ne mara mnogo

ubijati glave. O obeh »Ilirijah« niti ne govorim, a tudi v »Mojem spominku«, ki je sicer tako ljubko, preprosto zložen, morda vsakdo ne razume teh-le vrstic:

Veršaca Parnasa
Zgol' svojiga znam,
Inaciga glasa
Iz gosli ne dam.

Dovolj! Mislimo, da smo utemeljili željo, naj se v bodoče vsem sličnim publikacijam starejših spisov namenjenim narodu ne pozabi pridejati potrebnega, če še tako kratkega tolmača. To željo izražamo zlasti tudi z ozirom na novo Prešernovo izdajo, ki se nam že dolgo obeta.

Završujoč svoje opombice sklepamo z besedami g. izdajatelja samega v predgovoru na mestu rečenem: »Bog hotel, da bi dosegla i ta izdaja svoj namen ter razveseljevala, ogrevala in vzbujala Slovence isto tako, kakor Vodnikova in Smoletova!«

Slavni družbi sv. Cirila in Metoda pa srčno čestitamo zaradi tega novega koraka ter ji kličemo: »Vivat sequens!«, naj izdá po istem načinu še druga slična starejša dela.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

Splošnji pregled. Nihče, ki pazi na slovstvo naše, ne more tajiti, da lansko in zlasti še letošnje leto nekako životarimo, kakor bi nam nedostajalo zadostnih močij za napredno, krepko delovanje. Jediná naša uteha sta oba velika slovstvena narodna zavoda, kakor bi ju imenovali: »Slovenska Matica« in »Družba svetega Mohora«. Kmalu dobodemo knjige od obeh strani in poročevalce pod našim naslovom bode veselejšega lica.

Vse kaže, da se ne upamo stopati na dan z večjimi deli, niti leposlovnimi, niti znanstvenimi. Zakaj poslednji čas nam je prinesel precej malih stvari, izvirnih in neizvirnih, ne pa večjih, pomenljivejših del. Tudi v tej številki našega lista naznanjamo nekaj manjših proizvodov in jih pač tudi še bodemo do konca leta: večjega dela pričakujemo brez uspeha. Jedinó v poslednji številki naznanjeno »Srce« bi bila izjema: a ta je prevod in še pri tem so se začeli vzbujati našemu kritiku pri natančnem primerjanju prevoda z izvirnikom pomisleki, zaradi katerih je celó nadaljevanje svoje ocene